

Goethes trädgårdshus

I Park an der Ilm, ett vidsträckt naturskyddat område, ligger Goethes trädgårdshus. Han kunde köpa huset 1776 med ekonomiskt stöd av hertigen Carl August, som var angelägen om att Goethe skulle stanna i Weimar. Från maj 1776 till juni 1782 bodde och arbetade han i trädgårdshuset. När han blev äldre blev det en tillflyktsort för honom och han behöll huset till sin död 1832. Det har stått öppet för besökare sedan 1886.

Trädgårdshuset har två våningar med totalt fem rum. Möbler och annat är från Goethes tid. Här finns också Goethes egna teckningar av sin syster och sonen Fritz och en akvarell som visar trädgårdshusets baksida. I arbetsrummet kan man fascineras av en ståpult, som man även kan sitta i och som gjorde det möjligt för Goethe att växla ställning när han arbetade. I biblioteket finns fortfarande en bokhylla kvar och en mapp för teckningar och en sekretär. I sovrummet kan man se Goethes säng som han också tog med på sina resor.

Goethe var också mycket intresserad av trädgården och den är nu i samma skick som på hans tid.

Wagner och Den flygande holländaren

I år fyller två av operavärldens giganter 200 år: Wagner och Verdi. De träffades aldrig men dominerade sin samtid. De hade sannolikt inte uppskattat varandra eftersom de var helt olika karaktärer. Wagners öppet visade egocentricitet hade säkert gått Verdi på nerverna. Wagner hyllade Mozart och Beethoven men samtida kompositörer hade han inte mycket till övers för. Han var den störste och det var han och bara han som revolutionerade operan.

Naturligtvis är operor som Tristan och Isolde och Ringen oerhört radikala verk och de nyskapande harmonierna tog operakonsten till en helt ny nivå. Wagner är också unik på ett annat sätt. Han skrev själv libretton till alla sina operor vilket var mycket ovanligt på den tiden och inte förekommer särskilt ofta i dag heller. Framför sig såg Wagner ett allkonstverk, som skulle sammanföra musik, dans, poesi, arkitektur och måleri till ett konstverk som skulle vara större än summan av beståndsdelarna. Själva grundtanken övergav han inte men det blev ändå musiken som blev det mest betydelsefulla för honom. Sannolikt spelade hans läsning av filosofen Schopenhauer in. Denne ansåg att musiken var den förnämsta konstarten.

Wagner var en mycket komplex natur och definitivt ingen god människa. Han var en glödande antisemit, hans lyxbegär var ofantligt, kvinnoaffärerna många, alla i hans omgivning som kunde utnyttjas utnyttjades. För ett geni som Wagner var allt tillåtet. Hitlers förkärlek för Wagners musik är inte svår att förstå. Inte heller att det dröjde in på 2000-talet innan Wagners musik spelades i Israel. Fortfarande vallfärdar anhängare från hela världen till festspelen i Bayreuth varje sommar. Wagners musik upphör inte att fascinera och det finns nog inget operahus som inte återkommande har någon av hans operor på repertoaren. I höst kan vi se Parsifal i Stockholm.

Det finns många omdömen om Wagners musik, både skämtsamma och allvarliga. Sibelius gillade inte alls hans musik: Wagner är rå, brutal, vulgär och fullständigt i avsaknad av finkänslighet. Woody Allen i en av sina filmer: när jag hör Wagner får jag lust att invadera Polen. Rossini: Wagner har

underbara ögonblick men fasansfulla kvartar. Man kan inte döma Lohengrin efter första åhörandet och jag tänker verkligen inte höra den en gång till. Nietzsche: Ingen har glatt sig mer än jag över att vara fri från det wagnerska.

Den Flygande holländaren hade urpremiär 1843 i Dresden och är på sätt och vis den första riktiga Wagneroperan. Här finns antydning till ledmotiv, en teknik som Wagner senare skulle utveckla till ett fulländat mästerskap i Ringen. Operan, som har tre akter, bygger på en text av Heine som Wagner behandlar helt fritt.

Den norske skepparen Dalands fartyg har tvingats söka skydd undan stormen i en vik. Medan styrmannen håller vakt ankrar den flygande holländarens skepp i närheten av det norska och dess kapten går i land. Han har drabbats av en förbannelse efter att ha trotsat gud och straffet är att segla runt på världshaven tills en kvinna lovar honom evig trohet och håller löftet intill döden. Vart sjunde år måste han gå i land och söka efter en sådan kvinna. Daland blir imponerad av hans rikedomar och lovar honom sin dotter Senta till maka.

I Dalands hus sitter Senta och spinner tillsammans med de andra flickorna. Hon sjunger en ballad om den flygande holländarens oblida öde och hon vill vara den som förlöser honom. När fadern kommer hem håller hennes fästman Erik henne tillbaka. Han har drömt att Senta seglar ut på havet med en främling. När Daland kommer i sällskap med den flygande holländaren känner hon genast igen honom. Fadern berättar att han lovat bort henne och hon svär holländaren evig trohet.

Erik förebrår Senta för att hon svikit honom och då den flygande holländaren hör dem gråla tror han att Senta bedragit honom. Förtvivlad avslöjar han vem han är och ger sig ut till havs för att rädda Senta från den eviga förbannelse som kommer att vila över henne om hon bryter sin trohetsed. Senta beseglar eden genom att kasta sig i havet och holländarens skepp försvinner. Sentas kärlek har förlöst honom.

Operan har en viss verklighetsbakgrund. När Wagner 1839 i all hemlighet lämnade Riga för att undkomma sina kreditorer – ett vanligt beteende hos honom – seglade han från Königsberg till London. Det blåste upp till storm och fartyget tvingades söka nödhamn i en norsk fjord. Upplevelsen fick honom att erinra sig Heinetexten om den flygande holländaren och under den följande vistelsen i Paris skrev han både librettot och musiken till operan. Uruppförandet i Dresden blev ingen framgång och enligt Wagner själv i hög grad beroende på att sångaren i titelrollen var helt omöjlig. Många år senare gjorde han en del instrumentala ändringar och skrev en ny avslutning på ouverturen.

Liszthuset

En av de stora konstnärerna under 1800-talet var pianisten och tonsättaren Franz Liszt. Han turnerade över hela Europa och det var alltid utsålt. Hans position liknade en nutida rockstjärnas. Allt han gjorde var intressant, hans privatliv kommenterades livligt och hans följare var otaliga.

Han var redan berömd när han 1842 slog sig ner i Weimar. Där ledde han hovkapellet och nationalloperan fram till 1858. Hans verksamhet var mycket positiv för stadens musikaliska utveckling och drog till sig andra framstående musiker. Han lämnade så småningom Weimar för Rom men tillbringade från 1869 alla sommarmånader i Weimar till sin död 1886. I sin bostad, där han också gav pianolektioner till begåvade elever, finns nu ett museum som ingående redovisar hans liv och verk.

Då större delen av hans kvarlåtenskap blev kvar i Weimar får man en helt autentisk bild av hur han bodde. De privata rummen visar en typisk borgerlig 1800-talsmiljö. I salongen står hans Bechstein-flygel och man kan också se det tysta piano han övade på under sina många konsertturneer.

Weimar – Goethes stad

Weimar är känt sedan 900-talet och omtalas som stad 1254. Stads kärnan har till stor del bevarat sin karaktär från Weimars kulturella blomstringstid från 1770-talet till 1830-talet då den genomgick en stark förvandling i nyklassicismens tecken. Weimars kulturella storhetstid är fortfarande levande i stadsbilden. Det klassiska Weimar är av Unesco betecknat som världsarv med sina byggnader från senbarocken och nyklassicismen. Dit hör slottet Belvedere och det eleganta residensslottet. Också Gothes, Schillers och Herders hus räknas dit.

Weimars storhetstid började redan på 1500-talet, när kurfursten Johann Friedrich der Grossmütige gjorde den hittills obetydliga staden till sin residensstad. Med den protestantiske fursten kom en betydande målare till Weimar: Lucas Cranach d.ä. Bach arbetade i staden i flera år.

När hertiginnan Anna Amalia 1759 övertog regentskapet över Sachsen-Weimar-Eisenach innebar det början på stadens kulturella renässans. Hennes son storhertigen Carl August var liberal i sina åsikter och främjade de sköna konsterna. Ett avgörande beslut han tog var att kalla Goethe till Weimar. Dennes insatser under många år gjorde Weimar till Tysklands främsta kulturella centrum.

Inte bara litteraturen blomstrade vid floden Ilm. Musikälskare från hela Europa reste till Weimar där Franz Liszt under flera år ledde stadens hovkapell. Betydande insatser gjordes inom design och arkitektur av bl a den belgiska arkitekten Henry van de Velde och de nådde sin höjdpunkt när Bauhaus skapades 1919, där både Klee och Kandinsky var verksamma.

Weimar har alltid ansetts som liberalt. 1816 fick furstendömet Sachsen-Weimar-Eisenach en progressiv författning. Goethes stad är en symbol för humanismen. Motsatsen är det närbelägna Buchenwald, en plats där barbari och omänsklighet rådde under nazisterna.

I Weimar sammanträdde 1919 den tyska nationalförsamlingen som den 22 juni beslöt att underteckna Versaillesfreden och den 28 augusti gav Tyskland en ny författning.

Anna Amalias bibliotek och Wittumspalatset

Hertiginnan Anna Amalias bibliotek tillhör världsarvet. Där finns inte bara böcker av Goethe, Schiller, Herder och Wieland, diktarna har själva läst och studerat i biblioteket som innehåller ett stort antal rariteter bland de 40 000 banden. Goethe ledde biblioteket från 1797.

I september 2004 uppstod en förhärjande eldsvåda men man lyckades tre år senare återställa biblioteket i sin forna glans. Den berömda rokokosalen med ett ovalt galleri och fyllt med byster av berömda personligheter anses som den tyska klassicismens Panteon. I renässanssalen visas speciellt intressanta exemplar ur det väldiga bokbeståndet. Bara några steg från den gamla barockbyggnaden finns nu ett modernt centrum för studier av litteratur från 1750 till 1850, som är bibliotekets specialområde.

Hertiginnan Anna Amalia bodde från 1774 till sin död 1807 i Wittumspalatset, ett barockhus vid Teaterplatsen. Under hennes tid blev palatset en samlingspunkt för stadens kulturella liv. Goethe, Schiller, Herder och Wieland träffade regelbundet hertiginnan, representanter för hovet och den kulturella eliten. Anna Amalia, som blivit änka vid 18 års ålder, anses som en av de mest betydande personerna i Weimar genom sin politiskt liberala inställning och stora kulturintresse.

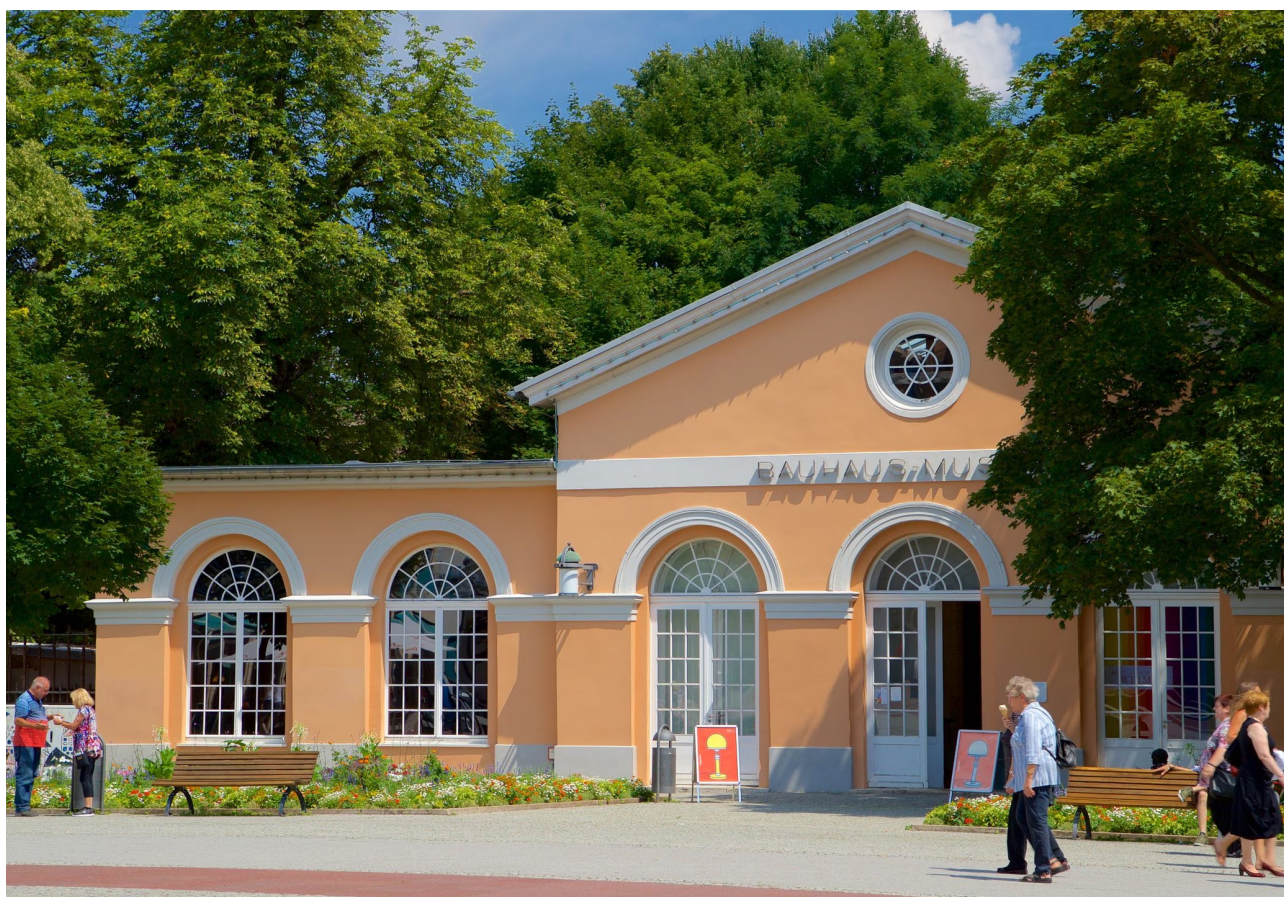
Palatsets rum vittnar om en utsökt smak. I första våningen finns ett mycket vackert rum, där de berömda kvällstillställningarna ägde rum. Här hade hertiginnan också sitt mycket enkla sovrum. Andra våningen var till för representation.

Bauhausmuseet

Bauhaus – berömt i hela världen, grundat i Weimar. Bauhaus står för ett radikalt nytänkande inom design och arkitektur och även om Weimar ansågs som liberalt fanns det starka konservativa krafter som definitivt inte uppskattade Bauhaus. Organisationens livsstil ifrågasattes också.

På museet visas omkring 300 exempel på den kreativa iderikedom som präglade de som arbetade och skapade på Bauhaus. Det handlar om konstnärer som Kandinsky och Klee och många andra. Här finns Wilhelm Wagenfelds berömda bordslampa, Marianne Brandts teservis, banbrytande möbler av Marcel Breuer och grafik av Moholy-Nagy. Bauhaus verkade på alla områden och berörde alla. Här finns också omkring 150 arbeten av Walter Gropius, grundaren av Bauhaus, som han lämnade kvar när Bauhaus flyttade till Dessau 1925. De konservativa krafternas inställning tvingade fram detta beslut. Senare kom Bauhaus till Berlin för att slutligen läggas ner av nazisterna.

Goethehuset

Goethe bodde mycket länge i sitt hus vid Frauenplan. Där träffades samtidens främsta representanter för kultur, vetenskap och politik. Goethe själv var ju både diktare, naturforskare och statsman. Det var många som kände sig kallade att besöka honom men hans sekreterare såg till att bara personer på rätt nivå fick träffa honom.

Goethe hade bott i det borgerliga barockhuset sedan 1782 som hyresgäst men 1794 skänkte honom hertigen Carl August huset. Detta tvåvåningshus med ett stort antal rum var ingen dålig present. Goethe beslöt dock att ganska omgående bygga om det i klassicistisk stil. Man kan konstatera att Goethes universum, om uttrycket tillåts, är nästan oförändrat och liknar ett museum.

Han var en ständig samlare och i huset finns en mängd föremål från många olika områden. Samlingen omfattar omkring 50 000 objekt förutom konst och omkring 2000 egna teckningar, tusentals mineraler som vittnar om hans naturvetenskapliga intresse.

Huset i två våningar är skapat efter antika ideal och vägledande är Goethes färglära. Promenaden går genom representativa rum som Junorummet med en byst av den antika gudinnan, hans hustrus rum och diktarens privata. I det vackra gula rummet ägnade man sig åt sällskaplig samvaro. I biblioteket finns omkring 7000 band och rummet intill är hans arbetsrum. Där kom slutversionen av Faust till. I ett angränsande litet rum dog Goethe i sin länstol den 22 mars 1832.

Haus Hohe Pappeln

Henry van de Velde var något av en tusenkonstnär. Han var en visionär arkitekt och fantasifull designer. Han betraktades som Jugendstilens främste idetolkare och utövade vid sekelskiftet ett genomgripande inflytande inom konstindustri och arkitektur. Född i Belgien verkade han i Weimar från 1902 fram till första världskriget. Han ledde konsthantverksskolan som var något av en föregångare till Bauhaus.

Hans produktion från möbler och inredningar till silverarbeten, kläder, bokband och affischer präglas av säker materialkänsla och en med tiden alltmer ornamentala linjeföring. Detta utmärker också hans många privatvillor och den stramt gestaltade konsthantverksskolan i Weimar. Senare ritade han Kröller-Müllermuseet utanför Otterlo som har världens största samling av van Gogh.

Men är man arkitekt så ligger det mycket nära till hands att skapa ett eget hus. Van de Veldes villa Haus ohne Pappeln väckte stor uppmärksamhet genom sin djärva utformning. Efter en omfattande restaurering fungerar huset nu som museum. Interiören går i Jugendstil med en underbar trappa som förbinder våningarna. Möbler han själv skapat finns kvar liksom en mycket vacker taklampa.

Historischer Friedhof mit Fürstengruft

Den 200 år gamla kyrkogården tillhör världsarvet och där vilar många berömda personligheter. Älskare av tysk litteratur går först till Fürstengruft som är ett fint bevis på den vänskap som hertig Carl August kände för Goethe och Schiller. På uppdrag av regenten uppfördes Fürstengruft 1824-27 i klassisk stil och bredvid Carl Augusts egen sarkofag placerades diktarnas kistor av ek. Då hade Schiller flyttats dit från en annan kyrkogård.

På kyrkogården ligger också mausoleets skapare byggmästare Clemens Coudray, författaren och hovdamen Charlotte von Stein, som Goethe hade en inte helt enkel relation till, och hans siste förtroene, sekreteraren Johann Peter Eckermann. Senare har kyrkogården utvidgats och här finns ett uttrycksfullt minnesmärke över de i mars fallna av Bauhausgrundaren Walter Gropius. De som på detta sätt hyllas är de Weimarbor som föll offer i den sk Kappkuppen 1920. Nazisterna förstörde minnesmärket men efter andra världskriget byggdes det upp på nytt.

Bakom Fürstengruft ligger ett ryskt-ortodoxt kapell, som byggdes för storhertiginnan Maria Pawlova, dotter till den ryske tsaren. Kapellet vilar enligt traditionen på rysk jord.

Målarna Cranach

Lucas Cranach d.ä.(1472-1553) verkade framför allt i Wittenberg, där han från 1505 var hovmålare hos kurfursten Fredrik den vise och hans efterföljare. Han porträtterade de kurfurstliga familjerna – viktigt PR-medel på den tiden! – och dokumenterade aktuella händelser som tornerspelen på Wittenbergs torg, målade de kurfurstliga slotten och gjorde även förslag till festdekorationer och kläder. Som nära vän till Martin Luther och hans anhängare av reformationen blev han den protestantiska andaktbildens skapare.

I Wittenbergs stadskyrka, som tillhör världsarvet, finns ett antal målningar av Lucas d.ä. och hans berömda altare. Det var här som Luther predikade och på reformationsaltaret ser man både Luther, Melankton och Johannes Bugenhagen. Bugenhagen vigde Luther och hans hustru Katharina von Bora och var också den som höll talet vid Luthers begravning. Lucas gjorde de första porträtten av Luther och illustrerade också hans skrifter. Under senare år ägnade han sig alltmer åt mytologiska motiv, inte minst sirliga nakenbilder av gracer och Venusgestalter. Ett omtyckt motiv var också Adam och Eva.

Lucas Cranach skapade en atelje, som var vanligt på den tiden, och där flera målare arbetade tillsammans på de beställningar man erhöll. Man utbildade också målare och en av dem som undervisades var Lucas Cranachs son med samma namn. Han övertog så småningom ateljen. Lucas Cranach d.ä. var en mycket framstående konstnär och hans verk kopierades eller varierades ofta av andra mästare. Sonen ansågs inte lika begåvad men arbetade i samma stil som fadern och det kan ibland vara svårt att säkert veta vem av de två som är upphovsmannen. Sonen använde också

samma signatur, en bevingad orm med en ring i munnen.

Lucas Cranach d.ä. var inte bara målare. Han hade ett apotek, sålde vin, drev ett tryckeri och var en stor uppköpare av hus och tomter i Wittenberg. Han var även under ett antal år stadens borgmästare och samma befattning innehade senare också sonen. Vid torget ligger Cranachgårdarna som kan besökas.